

УДК 65.012.8

Бойко І.В.
аспірант

Університету економіки та права «КРОК»

ДЕФІНІЦІЇ «РИЗИК», «ЗАГРОЗА», «НЕБЕЗПЕКА» ЯК ОБ'ЄКТИ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ У НАПРЯМІ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА

АНОТАЦІЯ

У статті досліджено та проаналізовано різницю між базовими категоріями теорії безпеки підприємства, такими як «виклик», «ризик», «загроза» і «небезпека». Зроблено аналіз дефініцій зазначених категорій. На основі порівняльного аналізу здійснено спробу розкрити їх зміст та сутність. Розглянуто сутнісні відмінності цих категорій за ступенем можливості нанесення збитків підприємству.

Ключові слова: виклик, ризик, загроза, небезпека, економічна безпека підприємства, збиток.

АННОТАЦИЯ

В статье исследована и проанализирована разница между базовыми категориями теории безопасности предприятия, такими как «вызов», «риск», «угроза» и «опасность». Осуществлен анализ дефиниций указанных категорий. На основе сравнительного анализа осуществлена попытка раскрыть их содержание и сущность. Рассмотрены существенные различия данных категорий по степени возможности нанесения ущерба предприятию.

Ключевые слова: вызов, риск, угроза, опасность, экономическая безопасность предприятия, ущерб.

ANNOTATION

In article was investigated and analyzed the difference between the basic categories of the theory of enterprise security "challenge", "risk", "threat" and "danger". Were analyzed definitions of these categories. On the basis of comparative analysis the author tries to reveal their content and essence. Also were considered essential differences of these categories according to the degree of potential damage to the enterprise.

Key words: challenge, risk, threat, danger, economic security of the enterprise, damage.

Постановка проблеми. Нині усі суб'єкти господарської діяльності, які функціонують на теренах нашої держави, знаходяться у станах невизначеності, турбулентності та біфуркації. Тому вони весь час стикаються з різними деструктивними чинниками. У стані такої мінливості зовнішнього середовища перед підприємством виникають нові та непередбачувані виклики, які мають бути проаналізовані суб'єктом господарської діяльності. Результати такого аналізу повинні стати частиною удосконаленої системи економічної безпеки цього суб'єкта. В сучасних економічних умовах власники підприємств повинні чітко розуміти стан функціонування свого підприємства. Для цього їм потрібно бачити, наскільки можливим є перехід викликів у ризику та загрози, а також те, наскільки вірогідним є реальний прояв можливих небезпек, які виникають. Отже, службам безпеки необхідно мати якісну теоретичну базу. Але нині в науковій літературі немає єдиного підходу до трактування дефініцій безпеки, виклику, ризику, загрози та небезпеки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Незважаючи на наявність широкого спектру досліджень, присвячених питанням забезпечення економічної безпеки підприємства, як українські вчені, так і їх зарубіжні колеги не прийшли до консенсусу щодо впровадження єдиного понятійного апарату теорії економічної безпеки підприємства.

Питаннями вивчення змісту та сутності понять ризику, загрози, небезпеки та їх співвідношенням займалися багато науковців. Серед них слід назвати таких, як С.М. Лаптев [1], М.І. Копитко [1], Н.М. Літвін [2], Г.М. Пазєєва [3], Є.М. Рудніченко [4], К.С. Горячова [5], Т.Г. Васильців [6], І.П. Мігус [7] А.А. Кравчук [8], В.М. Заплатинський [9].

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. З кожним роком кількість дефініцій базових категорій теорії економічної безпеки підприємства зростає. Водночас без чіткого усвідомлення смислового наповнення основних категорій теорії економічної безпеки неможливо побудувати ефективну систему забезпечення економічної безпеки підприємства, за відсутності якої неможливо створити умови для сталого економічного зростання та розвитку суб'єкта економічної діяльності.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою статті є дослідження наявних підходів до тлумачення понять виклику, ризику, загрози та небезпеки у площині економічної безпеки підприємства, а також аналіз і наочна демонстрація різниці між цими поняттями та відмінностей їх прояву.

Виклад основного матеріалу дослідження. Розпочати розгляд та аналіз деструктивних факторів слід з поняття виклику, оскільки цей фактор є найменш розкритим у науковій літературі. Доцільно розпочати з етимології цього слова. В українській економічній літературі цей термін використовується як відповідник до англійського "challenge", що трактується авторами Оксфордського словника як завдання або ситуація, яка перевіряє чийсь здібності [10]. Великий англо-російський економічний словник за редакцією С.С. Іванова, Д.Ю. Кочеткова [11] трактує виклик як складне завдання, проблему, постановку завдання. Іншим значенням терміна в цьому словнику є «постановка під сумнів питання, сумніватися». У внутрішньому і зовнішньому просторі промислового підприємства таких викликів є значна кількість, що

створює необхідність їх постійного моніторингу та вироблення заходів реагування [12]. Тому вітчизняні науковці трактують виклик як сукупність обставин, не обов'язково негативного впливу, на які необхідно відреагувати, при цьому їх ігнорування може спричинити позитивні чи негативні наслідки для підприємства [2].

Нині до розгляду питань ризику, загрози та небезпеки застосовують багато різних підходів. Навіть якщо брати етимологію цих термінів, то можна побачити, що у словнику С.В. Ожегова [13] присутня деякого роду їх тавтологія, зокрема:

– ризик визначається як можливість небезпеки чи як дія на удачу в надії на щасливий результат;

– під загрозою С.В. Ожегов в одному зі значень розуміє можливу небезпеку [5];

– небезпека визначається як можливість, загроза чого-небудь дуже поганого, якого-небудь нещастя.

Тобто і ризик, і загроза представлені в словнику як можлива небезпека, а небезпека – як загроза чогось дуже поганого. Тобто поняття розкриті дуже ототожнено, тому стає майже неможливо побачити смислову різницю та їх емпіричний поєв. Також і законодавчі документи [14; 15], що торкаються питання забезпечення безпеки підприємства, не приносять ясності у вирішенні цієї проблеми, оскільки вищезазначені категорії не пов'язуються між собою та не розкриваються повністю. Через це в літературі існують дуже велика кількість трактувань цих термінів та деяка плутанина між ними. Так, Т.Г. Васильців [6] синонімізує поняття «загроза» та «ризик». К.С. Горячова [6], та А.В. Пекін [16] вважають, що загроза є формою небезпеки. Загроза розглянута ними як небезпека на стадії переходу з можливості у дійсність. Але водночас ці автори стверджують, що загроза також створює небезпеку інтересам різних суб'єктів.

Однак з цими авторами не погоджується Є.М. Рудніченко [4], оскільки вважає некоректним стверджувати, що небезпека є джерелом загрози, і паралельно з цим стверджувати, що загроза є джерелом небезпеки.

Ним також розглянуте поняття «ризик» як об'єктивно-суб'єктивна категорія, що пов'язана

з певною мірою невизначеності результату внаслідок прийнятого рішення (дії та/або обставин). Автор не акцентує увагу на втратах під час розгляду цього поняття, оскільки ризик – це не лише втрати, але й певні можливості, що можуть мати позитивний прояв у вигляді додаткових надходжень (прибутку). Подібну думку щодо ризику у своїх працях висловлюють М.І. Копитко [1], Н.М. Літвін [2]. Небезпеку Є.М. Рудніченко розглядає як об'єктивно наявну реальність, яка може порушити стан рівноваги суб'єктів і призвести до негативних наслідків, а загроза показана наслідком небезпеки у вигляді об'єктивізованого чинника.

Серед вітчизняних науковців І.П. Мігус та С.М. Лаптев розрізняють поняття «загроза» та «ризик». Під загрозою вони розуміють певну подію, що впливає на діяльність суб'єктів господарювання, а ризик є результатом впливу загрози на господарську діяльність суб'єктів господарювання [7]. З цим твердженням можна погодитись, коли ризик, на їхню думку, є суб'єктивною протидією на наявну загрозу. Цим ще раз підтверджується гіпотеза про те, що ризик може як позитивно, так і негативно вплинути на економічну безпеку підприємства. Так, О.М. Ляшенко, розглядаючи категорію «ризик», акцентує увагу на дуалізмі цього поняття, адже воно розглянуте науковцем і як усвідомлена частина небезпеки (пасивний бік), і як активна дія, спрямована або на усунення небезпеки чи загрози, або, навпаки, на свідоме (але вірогідне) отримання шкоди, збитку тощо [17]. О.М. Ляшенко розглядає ризик як усвідомлену частину загрози і як свідому дію, що може мати негативні наслідки та стати загрозою [17].

У роботі Г.М. Пазєєвої [3] ризик розглянуто як відхилення від певної поставленої мети залежно від ситуації, що настала в певний час. Небезпека подається як послідовність дій в системі, внаслідок чого нищиться економічний потенціал, що призводить до занепаду, кризового стану тощо, а загроза трактується як одна з її форм, що з'являється і розвивається на основі невизначеності.

З цього аналізу видно, що деякі науковці розглядають ці категорії окремо [1; 7], а части-

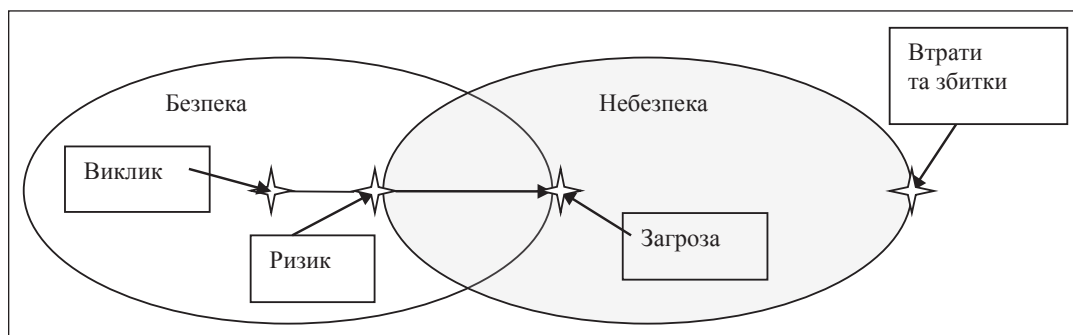

Рис. 1. Ілюстрація деструктивних факторів, їх прояву та різниці між собою

Джерело: систематизовано автором на підставі [1; 2; 3; 5; 6; 9]

на ототожнює їх значення повністю або частково [5; 6]. Виходячи з цього, вважаємо доцільним продемонструвати наочно прояв викликів, ризиків, загроз та небезпек у роботі підприємства (рис. 1).

Зважаючи на наведені вище трактування, можемо говорити, що, на відміну від ризику і загрози, виклик – це те, чому неможливо протистояти і чинити опір. Виклик – це об'єктивний стан деякої напруженості, що виникає всередині підприємства як системи і потребує вирішення. Його можна визначити як протиріччя між наявним станом системи і потребою у внутрішніх змінах, а також він є теоретичним (інформаційним) проявом деструктивних факторів. Таким чином, основною відмінністю виклику від ризиків, загроз та небезпек є те, що він сам по собі є не деструктивним фактором, а лише відображенням наявної ситуації. Наявність викликів безпосередньо ніяк не впливає на економічну безпеку суб'єкта господарської діяльності.

Якщо зважати на те що безпека – це відносний стан, за якого всі системи суб'єкта чи об'єкта можуть працювати з максимальною ефективністю, то за даних рис. 1 ризик можна виявити як момент появи можливої небезпеки. Його можна охарактеризувати як явище, у котрого є один з компонентів, а саме наявність негативних факторів впливу на підприємство чи можливості впливу негативних факторів заподіяти шкоду об'єкту економічної безпеки. Тобто ризик – це умова появи небезпеки. Після появи ризику підприємство потрапляє у стан небезпеки, але при цьому небезпека є поняттям можливості, вона є гіпотетичною, тобто може бути прихованою або тільки передбачуваною (табл. 1).

Таблиця 1
Сутність категорій «ризик», «загроза», «небезпека» в теорії безпеки підприємства

Явища	Компоненти		Стани
	Негативні фактори	Можливості впливу негативних факторів	
Виклик	Немає	Немає	Відносна (короткотермінова) безпека
Ризик	Є	Немає	Можлива (гіпотетична) небезпека
	Немає	Є	
Загроза	Є	Є	Реальна небезпека

Джерело: сформульовано автором на підставі [1; 5; 6; 7; 9]

Загроза – це вже реальна подія, за якої небезпека переходить зі стану можливості у реальну площину. Для виникнення загрози є активними обидва компоненти: існують як самі негативні фактори, так і можливості їх впливу на об'єкт економічної безпеки.

Тому можна стверджувати, що ризик – це явище зародження можливої небезпеки, за якого можливість бути забезпеченим падає, а з'являється стан небезпеки. Також частково можна погодитись з тими науковцями які ототожнюють між собою поняття загрози та небезпеки. Тобто загроза з небезпекою співпадають між собою, але загроза – це емпіричний прояв стану небезпеки.

З цього випливає, що категорією «небезпека» можна визначити як ймовірність заподіяння шкоди об'єкту економічної безпеки, яка перебуває в динамічному стані і постійно змінюється залежно від конкретних ризиків, загроз в наявних обставинах.

Тобто, незважаючи на семантичну схожість категорій «ризик», «небезпека», «загроза», стає очевидним, що вони визначають різні характеристики можливості прояву негативних факторів і заподіяння шкоди. Так, найвища можливість заподіяння шкоди виходить від загроз безпеці підприємства, що характеризуються наявністю обох компонент (самі негативні фактори та наявність можливості їх впливу). Високий або середній рівень небезпек залежить від загроз, і мінімальна або середня небезпека полягає в ризиках безпеки підприємства, що характеризуються наявністю однієї компоненти в конкретний період часу, але мають тенденцію до появи іншої.

Висновки. У статті зроблено спробу комплексного дослідження базових категорій теорії національної безпеки, таких як «виклик», «небезпека», «загроза». На основі порівняльного аналізу дефініцій зазначених категорій, представлених у різних інформаційних джерелах, автор розкриває їх зміст і сутність та доходить висновку, що, незважаючи на семантичну схожість категорій «виклик», «ризик», «небезпека» і «загроза», кожна з них визначає різний ступінь можливості заподіяння збитку.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Комплексне забезпечення економічної безпеки підприємств: [монографія] / [С.М. Лаптев, В.Г. Алькема, В.С. Сідак, М.І. Копитко]; за ред. М.І. Копитко. – К.: Університет економіки та права «КРОК», 2017. – 508 с.
2. Копитко М.І. Деструктивні чинники середовища функціонування соціально-економічних систем / М.І. Копитко, Н.М. Літвін // Вчені записки Університету «КРОК». Серія: Економіка. – 2017. – Вип. 46. – С. 4–15.
3. Пазєєва Г.М. Комплексна діагностика в забезпеченні економічної безпеки підприємств (на матеріалах транспортно-експедиційних підприємств України) / Г.М. Пазєєва. – К.: Університет економіки та права «КРОК», 2017. – 291 с.
4. Рудніченко Є.М. Загроза, ризик, небезпека: сутність та взаємозв'язок із системою економічної безпеки підприємства / Є.М. Рудніченко // Економіка, менеджмент, підприємництво. – 2013. – № 25. – С. 188–195.
5. Горячова К.С. Фінансова безпека підприємства. Сутність та місце в системі економічної безпеки / К.С. Горячова // Економіст. – 2003. – № 8. – С. 65–67.

6. Васильців Т.Г. Економічна безпека підприємництва України: стратегія та механізми зміцнення : [монографія] / Т.Г. Васильців. – Львів : Арал, 2008. – 384 с.
7. Мігус І.П. Необхідність розмежування понять «загроза» та «ризик» при діагностиці економічної безпеки суб'єктів господарювання / І.П. Мігус, С.М. Лаптев [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.economy.nayka.com.ua/index.php?operation=1&iid=821>.
8. Кравчук А.А. Категорії «вызов», «опасность», «угроза» в теорії національної безпеки / А.А. Кравчук // Вестн. Забайкал. гос. ун-та. – 2016. – Т. 22. – № 11. – С. 65–74.
9. Заплатинський В.М. Термінологія науки о безпеці / В.М. Заплатинський // Zbornik prispevkov z medzinarodnej vedeckej konferencie "Bezhecnostna veda a bezpecnostne vzdelanie". – Liptovsky Mikulas : AOS v Liptovskom Mikulasi, 2006 (CD nosic).
10. English Oxford living Dictionaries [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://en.oxforddictionaries.com/definition/challenge>.
11. Большой англо-русский экономический словарь / составители С.С. Иванов. Д.Ю. Кочетков. – М. : ЗАО Центрполиграф, 2005. – 620 с.
12. Концепція економічної безпеки сучасного підприємства : [монографія] / [О.В. Мороз, Н.П. Карачина, А.А. Шиян]. – Вінниця : ВНТУ, 2011. – 241 с.
13. Ожегов С.И. Словарь русского языка / С.И. Ожегов ; под ред. Н.Ю. Шведовой. – М. : Рус. яз., 1986. – 321 с.
14. Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності : Закон України від 5 квітня 2007 р. № 877-V [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/877-16>.
15. ДСТУ 2293 99. Охорона-праці. Терміни та визначення основних понять [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://dnaop.com/html/1698/doc-ДСТУ_2293-99.
16. Пекін А.В. Економічна безпека підприємств як економіко-правова категорія / А.В. Пекін // Економіст. – 2007. – № 8. – С. 23–25.
17. Ляшенко О.М. Концептуалізація управління економічною безпекою підприємства : [монографія] / О.М. Ляшенко. – Луганськ : Вид-во ЧНУ ім. В. Даля, 2011. – 400 с.
- companies of Ukraine", Abstract of Ph.D. dissertation, VNZ University of economics and law "KROK", Kyiv, Ukraine.
4. Rudnichenko E.M. (2013) "Threat, risk, danger: the nature and interrelation with the system of economic security of enterprise", Ekonomikcs, management, entrepreneurship. Collection of scientific works. no. 25. pp. 188–195.
5. Horyacheva K.S. (2003) "Financial security of the enterprise. Identity and place in the system of economic security", Ekonomist. no. 8. pp. 65–67.
6. Vasiliev T.G. (2008) Ekonomichna bezpeka pidpryyemnytstva Ukrayiny: stra tehy i mekhanizmy zmitsnennya: monohrafiya [The Economic security of entrepreneurship: country tags and building mechanisms: monograph] Lviv, Ukraine.
7. Mihus I.P., Lapyev S.M. (2017) "Necessity of separating the concepts of "threat" and "risk" in the diagnosis of the economic security of business entities I.P. Mihus Efektyvna ekonomika, [Online], no. 11, available at : <http://www.economy.nayka.com.ua/index.php?operation=1&iid=821> (Accessed 20 November 2017).
8. Kravchuk A.A. (2016) "The category of "challenge", "danger", "threat" in the theory of national security" Vestn. Zabaiykal. state University. no. 11. pp. 65–74.
9. Zaplatynskyy V.M. (2006) "Terminology of the science of security // Zbornik prispevkov z medzinarodnej vedeckej konferencie "Bezhecnostna veda a bezpecnostne vzdelanie". – Liptovsky Mikulas: AOS v Liptovskom Mikulasi, 2006 (CD nosic).
10. English Oxford living Dictionaries (2017) "Dictionaries". – available at : <https://en.oxforddictionaries.com/definition/challenge> (Accessed 20 November 2017).
11. Ivanov S.S., Kochetkov D.Y. (2005) Bol'shoi anglo russkiy ekonomicheskii slovar [English-Russian economic dictionary], ZAO Center-Poligraf, Moscow, Russia.
12. Moroz O.V., Karachyna N.P., Shyyan A.A. (2011) Kontseptsiya ekonomichnoyi bezpeky suchasnoho pidpryyemstva: monohrafiya, [Concept of economic security of the modern enterprise using this scale: monograph], VNTU, Vinnytsya, Ukraine.
13. Ozhegov S.S. (1986) Slovar' russkogo yazyka [Dictionary of Russian language], Rus. lang., Moscow, Russia.
14. The Verkhovna Rada of Ukraine (2007), The Law of Ukraine Pro osnovni zasady derzhavnogo nahlyadu (kontrolyu) u sferi hospodars'koyi diyal'nosti. Zakon Ukrayiny vid 05.04.2007 № 877-V. available at : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/877-16> (Accessed 20 November 2017).
15. Cabinet of Ministers of Ukraine (1999) DSTU-2293-99- Okhorona-pratsi. U-Terminy-i-vyznachennya-osnovnykh-ponyatyat' available at : https://dnaop.com/html/1698/doc-DSTU_2293-99 (Accessed 20 November 2017).
16. Pekin A.V. (2007) "Economic security of enterprises as economic and legal category", Ekonomist, no.8. pp. 23–25.
17. Lyashenko O.M. (2011) Kontseptualizatsiya upravlinnya ekonomichnoyu bezpekoyu pidpryyemstva: monohrafiya [Conceptualization of management of economic security enterprises: monograph], Luhansk, Ukraine.

REFERENCES:

1. Lapyev S.M., Alkema V.G., Sidak V.S., Kopytko M.I. (2017) Zabezpechennya ekonomichnoyi bezpeky pidpryyemstv: monohrafiya [Complex providing of enterprises economic security: monograph], VNZ University of economics and law "KROK", Kyiv, Ukraine.
2. Kopytko M.I., Lytvyn N.M. (2017) "Destructive factors of the environment of socio - economic systems", Vcheni zapysky Universytetu "KROK". Seriya: Ekonomika. no 46. pp. 4–15.
3. Pazeeva G.M. (2017) "Comprehensive diagnosis in ensuring economic safety of the enterprises (on materials of forwarding

Boiko I.V.
Postgraduate Student,
University of Economics and Law "KROK"

**DEFINITIONS OF "RISK", "THREAT", "DANGER",
AS AN OBJECT OF SCIENTIFIC RESEARCHES IN THE FIELD
OF ECONOMIC SECURITY OF THE ENTERPRISE**

In the article, there is investigated and analysed the difference between the basic categories of the theory of enterprise security: "challenge", "risk", "threat" and "danger". Definitions of these categories are analysed. On the basis of comparative analysis, the author tries to reveal their content and essence. Also, there are considered essential differences between these categories according to the degree of potential damage to the enterprise.

Today, in addressing issues of risk, threat, and danger, there are a lot of different approaches. Some scholars consider these categories separately, and another part of them identify their meaning fully or partially similar. Even in the dictionary by Ozhegov S. V., there is some kind of tautology, when the threat is understood as "possible danger" and danger as "a threat of something very bad". Also, legislative documents concerning the security of the enterprise do not have a clear solution to this problem, as the abovementioned categories are not linked and do not open fully. On this basis, the article clearly demonstrated the manifestation of risks, threats, and dangers at the enterprise. Based on comparative analysis of definitions of these categories presented in different information sources, the author reveals the content and nature and concludes that, despite semantic similarity of the categories of "challenge", "risk", "danger" and "threat", each of which defines different degrees of the possibility of damages.